

Б.К.Адамбек

*Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті
(E-mail: serstam@mail.ru)*

1930–1941 жылдардағы Кеңес Одағының халықаралық жағдайы және сыртқы саясаты

Мақалада 1930–1941 жж. Кеңес Одағының халықаралық жағдайы мен сыртқы саясаты зерттелген. Осы кезеңде экономикада белгілі жетістіктерге жеткен КСРО-ның белсенді сыртқы саясат жүргізуіне жағдай қалыптасқаны көрсетілді. Көптеген деректерге сүйеніп, автор Кеңес Одағының 1930–1941 жж. халықаралық аренада агрессиялық саясат жүргізіп, өзіне жаңа территориялар қосып алғанын, фашистік Германиямен 10 жылдық пактіге қол қойып, Еуропаны бөліске салғанын және екі державаның осы саясаты ІІ Дүниежүзілік соғыстың басталуына әкеп соққанын дәлелдейді. Осындай саясатқа байланысты Кеңес Одағының экономикасында да өз ерекшелігі байқалды, кеңестік экономикада милитаризациялау қадамдары анық көріне бастады, бұл жағдай КСРО халықтарының әлеуметтік жағдайының нашарлауына әкеп соқты.

Кілт сөздер: КСРО, саясат, АҚШ, агрессия, келіссөздер, пакт, экспансия, шарт, Ұлттар Лигасы, соғыс.

1929 ж. капиталистік мемлекеттерде өте күрделі экономикалық дағдарыс басталып, ол 1933 ж. дейін созылды. Бұл жағдай ірі державалар арасындағы қайшылықтарды күшейтті. Сонымен қатар Батыс мемлекеттері КСРО-ға қарсы арандатушылық саясатын жалғастырды. Олардың пікірінше, Кеңес Одағы халықаралық нарықта тауарларды демпинг бағасымен сатып, экономикалық дағдарыстың қалыптасуына, еңбекшілердің әлеуметтік жағдайының нашарлауына әсер етті деген ұғым пайда болды. Шетел ақпарат құралдары Кеңес Одағындағы оппозицияны қудалауды, атеистік саясатты, тағы басқа жағдайларды қатты сынға алды. Осыған байланысты Рим папасы Пий ХІ КСРО-ға қарсы «крестшілер жорығын» жариялады. Ал АҚШ, Франция, Бельгия, Канада үкіметтері кеңестік экспортқа қарсы әр түрлі шаралар қолданып, экономикалық блокада ұйымдастыруға тырысты.

Бірақ Кеңес үкіметі блокада ұйымдастырушыларға қарсы өзінің шараларын қолдануына байланысты олардан тауарлар сатып алу қысқартылып, сол мемлекеттердің флотын пайдалану және ғылыми-техникалық қатынастар тоқтатылды. КСРО-ның осы шаралары және халықаралық аренадағы батыл позициясы Батыс державаларының экономикалық блокада, біртұтас майдан құруларына мүмкіндік бермеді.

Сонымен қатар Кеңес Одағы әр түрлі дипломатиялық қадамдар жасап, 1932 ж. Франциямен, ал 1933 ж. Италиямен шабуыл жасаспау туралы шарттарға қол қойды. 1932 ж. Халықаралық конференцияда КСРО жаппай және толық қарусыздандыру туралы ұсыныстар жасады. Әрине, бұл ұсыныстар Кеңес мемлекетінің халықаралық аренада бейбітшіл держава ретінде көрсету үшін қолданған саяси насихатқа ұқсады. Өйткені осы кезде кеңестік экономикада милитаризациялау кең түрде жүргізіліп жатқан еді.

Дүниежүзілік экономикалық дағдарыс ірі державалардағы саяси жағдайға өзгерістер енгізді. Англия мен Францияда билікті демократиялық күштер сақтап қалса, Италияда 1922 ж., ал Германияда 1933 ж. билікке фашистік партия келді. Енді Еуропада Италия, Германия, ал Азияда Жапония сияқты гегемонистік саясат жүргізетін державалар соғыс қауіпін төндіретін халықаралық күштерге айналды.

Осындай қиын жағдайда кеңестік дипломатия бірқатар сәтті шараларды іске асырды. Солардың ішіндегі ең маңыздысы 1933 ж. Америка Құрама Штаттарымен дипломатиялық және экономикалық қатынастар туралы шартқа қол қою еді. Сөйтіп, 16 жылдан кейін осы кезде билікте болған Ф.Рузвельт үкіметі КСРО-ны тануға мәжбүр болды [1].

Осы жылы Кеңес Одағы халықаралық конференцияда агрессорды анықтау туралы декларация ұсынды. Бірақ ол қабылданбауына байланысты КСРО агрессорды анықтау конвенциясына Польша, Румыния, Түркия, Иран, Ауғанстан, Эстония, Латвия, Литва сияқты мемлекеттермен қол қойды. 1934 ж. қыркүйек айында Кеңес Одағы 30 мемлекеттің ұсынысы бойынша Ұлттар Лигасына қабылданып, оның Кеңесінің тұрақты мүшесі болып сайланды [2]. Аз уақыттан кейін 1935 ж. Еуропадағы

агрессияға қарсы бағытталған өте маңызды Кеңес-француз және Кеңес-чех өзара көмектесу туралы шарттарға қол қойылды.

1936 ж. Испаниядағы сайлауда Халықтық майданы жеңіп, өзінің үкіметін құрды. Бірақ бұларға қарсы бүлік басталып, оны генерал Ф.Франко басқарды. Осы кезден бастап Испаниядағы оқиғалар «коммунистік революцияға» апаруы мүмкін деген Германия мен Италия бүлікшілерге ашық материалдық және әскери көмек көрсете бастады. Ал АҚШ, Англия және Франция бейтараптылықты ұстанатыны туралы мәлімдеме жасады. Осындай жағдайда Испанияда коммунистерді билікке әкелуді үміттенген КСРО Халықтық майдан үкіметіне көмекке келді. 1936–1938 жж. Кеңес үкіметі Испанияға 648 ұшақ, 347 танк, 120 броневтомобиль, 1118 зеңбіректер, 20 мың пулемет, 500 мың винтовка жіберді. Сонымен қатар Испаниядағы азамат соғысына КСРО-дан 584 әскери кеңесшілер, мыңдаған «еріктілер» қатысты [3]. Бірақ Испаниядағы оқиғалар 1939 ж. франкистердің жеңісімен аяқталды.

30 жж. орта кезінде халықаралық жағдай шиеленісе түсті. Оған Еуропадағы Германия пен Италияның, Азиядағы Жапонияның экспансиялық саясаты ерекше әсер етті. Германия 1933 ж. Ұлттар Лигасынан шығып, алдағы уақытта халықаралық шарттармен есептеспей, өзінің потенциалын күшейтетіні туралы ашық айта бастады. Гитлер және оның үкіметі геосаясат негізінде неміс халқының Еуропа ортасында сыймай тұншығып отырғанын сөз қылып, Германияның территориясын кеңейту керектігін дәлелдеуге тырысты. 1936 ж. наурызында герман әскерлері бір кездегі Версаль және Локарно шарттары бойынша демилитаризация жүргізілген Рейн аймағына кіргізілді. Осындай саясатты сынағанның орнына ағылшын үкіметінің өкілі лорд Галифакс Гитлерге оның «өз елінде коммунизмді жойып, оның Батыс Еуропаға жолын бөгегенін, сондықтан Германия заңды түрде Батыстың большевиктерге қарсы бастионы ретінде есептеледі» деп қолдау көрсетуі Англияның екіжүзді саясатын анық дәлелдейді [4].

1935–1936 жж. Италия Эфиопия мемлекетін басып алып, өзінің агрессиялық пиғылын ашық көрсете бастады. Бұдан бұрын 1931 ж. Жапония Қытайдың солтүстік-шығыс аймақтарын басып алып, 1937 ж. осы мемлекетке қарсы соғыс қимылдарын бастады. Дәл осы кезде Рим-Берлин-Токио билеушілері ұйымдастырған «Антикоминтерн пакті» қалыптасып, оның басты мақсаты Кеңес Одағына қарсы күрес жүргізу деп белгіленді [5].

Бұл кезде Австрияда «Бір тіл, бір империя, бір фюрер» деген ұрандармен Зейсс-Инкварт басқарған фашистік ұйымдар бұл мемлекеттің Германияға қосылуын қолдайды. Осы жағдайды пайдаланып, неміс армиясы 1938 ж. наурызда Австрияны толық басып алды. Осыдан кейін Германия Чехословакиядағы немістер тұратын Судет аймағы проблемасын көтерді. Ақырында Германияны тыныштандыру үшін Англия мен Франция басшылары Н.Чемберлен мен Э.Даладье 1938 ж. 30 қыркүйегінде А.Гитлер және Б.Муссолинимен Мюнхенде кездесіп, Судет аймағын Германияға беру туралы келісімге келді. Кеңес Одағының әскери көмек көрсету туралы ұсынысын Чехословакия президенті Э.Бенеш қабылдамады. Соңында 1939 ж. наурыз айында Германия Чехословакияны толық басып алды. Сөйтіп, Германия өзінің агрессиялық қадамдарының арқасында Австрия мен Чехословакияны қосып алып, әскери-экономикалық әлеуетін әлдеқайда күшейтті [6].

Осы кезеңде Қыр Шығыста Жапония Қытайдың бірқатар жерін басып алып, КСРО-ның шекарасын Хасан көлінің қасында бұзып өтпекші болды. Бірақ 1938 ж. шілдесінде Қызыл Армия жапон әскерлеріне соққы беріп, оларды шекарадан ығыстырып тастады. 1939 ж. жазында Жапония өз қарулы күштерін Монғол Халық Республикасына кіргізді. Шарт бойынша бұл мемлекетке көмекке келген КСРО-н әскерлері Халкин-Гол өзенінің бойында монғол бөлімшелерімен бірігіп, жапон басқыншыларын жеңіліске ұшыратты.

1937–1938 жж. Германиямен бірнеше рет келіссөздер жүргізген Англия мен Франция өздерінің қауіпсіздігін сақтап қалу үшін «Антикоминтерн пактіндегі» Германия және Жапонияның агрессиясын Кеңес Одағына қарсы бағыттау саясатын жүргізді. Мұндай жағдайда КСРО-ға қарсы империалистік державалардан құрылған блок пайда болуы мүмкін еді.

Дегенмен осы кезеңдегі Кеңес Одағының да сыртқы саясаты өзінің екіжүзділігімен айқындалды. Өйткені дипломатиялық келіссөздер ашық және жасырын түрлерін де Англия, Франция, Германия және Жапониямен жүргізіліп жатты. Олардың мақсаты капиталистік державалардың арасындағы қайшылықтарды ұтымды пайдалану еді.

1939 ж. 11 сәуірінде Гитлер «Қарулы күштердің 1939–1940 жылдардағы соғысқа дайындығы» туралы Директиваны бекітті. Осы құжат бойынша герман әскерлері Англия, Францияға қарсы соғысқа, кейін «Шығыс жорығына» бағытталды [7].

Осындай жағдайда Англия, Франция және Кеңес Одағы бір-бірімен жақындасу саясатын жүргізуге мәжбүр болды. 1939 ж. 17 сәуірінде Кеңес үкіметі Англия және Францияға өзара көмектесу, сонымен қатар Балтық және Қара теңіздер арасындағы мемлекеттерге кепілдік беру туралы шартты қабылдауды ұсынады. Дәл осы күні Берлиндегі кеңес елшісі КСРО-ның Германиямен «өте жақсы» қатынастарды дамытуға дайын екенін хабарлайды.

1939 ж. көктемінде КСРО, Англия және Франция арасында басталған келіссөздер созыла түсті де, нақты нәтижелер бермеді. Өйткені қатысушы-державалар өздерінің позицияларынан қайтпады және бір-біріне сенімсіздікпен қарады. Көктемгі келіссөздер сәтсіз аяқталды. Бірақ тамыз айында қайтадан басталды да, оған КСРО, Англия мен Францияның әскери миссиялары қатысты. Мұндағы басты мәселе Еуропадағы агрессияға қарсы қадамдарда Қызыл Армияның Польша территориясынан өтуі болды. Бірақ поляктар бұған қарсы болды. Мәскеу келіссөздері сылбыр, нәтижесіз жүріп жатқан кезде оған қатысушылар өздеріне ыңғайлы жол іздей бастады.

Шынында да Мәскеу келіссөздері жүріп жатқан кезде осыдан бұрын Кеңес үкіметімен жасырын бірқатар мәселелерді шешкен Германияның сыртқы істер министрі И.Риббентроп Мәскеуге келді. Дәл осы күні Кеңес үкіметі Англия және Франция делегацияларымен келіссөздерді доғарып, Германиямен шабуыл жасаспау туралы 10 жылдық пактіге қол қойды [8]. Дүние жүзін таңқалдырған бұл шарттың «құпия хаттамасы» болған. Ол бойынша Эстония, Латвия, Литва, Финляндия, Бессарабия және Польшаның шығыс аймақтары Кеңес Одағының ықпалына көшетін болды. Сөйтіп осы шарт негізінде КСРО мен Германия Шығыс және Батыс Еуропаны өздерінің экспансиялық пиғылдарына қарай бөліске салған. 1939 ж. 23 тамызындағы кеңес-герман пакті сол күні күшіне енді. Осыған байланысты Мәскеудегі кеңес-ағылшын-француз келіссөздері мағынасын жоғалтып, нәтижесіз аяқталды. Осындай КСРО-ның екіжүзділік саясатына байланысты Еуропадағы коллективтік қауіпсіздік жүйесін құру үшін жүргізілген жұмыстар сәтсіздікке ұшырады.

Кеңес-герман шартынан кейін 1939 ж. 1 қыркүйекте Германия Польшаға шабуыл жасауына байланысты Польшамен өзара көмектесу жөнінде шарты бар Англия мен Франция Германияға қарсы соғыс жариялады. Бұл оқиғалар Екінші дүниежүзілік соғыстың басталуы еді [9]. Әрине, оның басталуы кеңес-герман шартының құпия хаттамаларындағы келісімдерімен тікелей байланысты болғаны қазіргі уақытта толық дәлелденді.

Англия мен Франциядан нақты көмек алмаған поляк армиясы, қанша ерлік көрсетсе де, шегінуге мәжбүр болып, Польшаның бірқатар жерін немістер басып алды. Дәл осы уақытта «бауырлас украин және белорус халықтарына көмек көрсету керек» деген сылтаумен 17 қыркүйекте Қызыл Армия Польша жеріне кіріп, Батыс Украина және Батыс Белоруссияны басып алды [10]. Кеңес әскерлеріне қарсылық көрсетпей, өз еркімен берілген поляк армиясының 450 мың адамының көпшілігі концлагерлерге қамалды. Олардың ішінен іріктеліп алынған 21 мың офицерлер 1940 ж. арнайы шешіммен атып өлтірілді [11].

Осылай Польшаны екіге бөліп басып алған КСРО мен Германия 1939 ж. 28 қыркүйегінде «Достық және шекара туралы шартқа» қол қойды. Ол бойынша Батыс Украина мен Батыс Белоруссия Кеңес Одағының құрамына кіретін болды.

Енді құпия хаттаманың ерекшеліктеріне сәйкес Кеңес Одағы Балтық жағалауындағы мемлекеттерге саяси қысым көрсете бастады. Нәтижесінде КСРО Эстония, Латвия және Литваны өзара көмектесу туралы шарттарға қол қоюға мәжбүр етуіне байланысты, бұл мемлекеттердің территориясына Қызыл Армия енгізілді. Енді онымен еріп келген кеңес агентурасының адамдарымен бірге жергілікті коммунистер ерекше белсенділік көрсете бастады [12].

1939 ж. жазы мен күзінде кеңестік ақпарат құралдары Финляндия жағынан КСРО-ға қауіп төніп келе жатыр деген хабарды көп бере бастады. Ал өнеркәсіп орындарында мекемелерде «Финляндияны жазалау керек» деген ұрандармен көптеген митингтер өткізілді. Бұл шаралар Финляндияға қарсы агрессия ұйымдастырудың саяси-идеологиялық негіздері еді. Мақсаттары осы мемлекетті талқандап, онда билікке коммунистерді әкелу еді.

1939 ж. 31 қазанында КСРО басшылары Финляндия үкіметіне шекараны фин жағына 70–80 км жылжыту және шекараны демилитаризациялау туралы қатал талап қойды. Әрине, бұл талаптарды Финляндия үкіметі орындамады. Осыдан кейін «финдер жағынан шекарада арандатушылық болды» деген сылтаумен Кеңес үкіметі 30 қарашада Финляндияға қарсы соғыс ашты. Ертеңіне кеңестік газеттер «Финляндияда еңбекшілердің көтерілісі басталып, О.Куусинен басқарған халық үкіметі құрылды» деген жалған материалдарды басып шығарды.

Батыста КСРО-ның бұл соғысты бастағаны ерекше наразылық туғызды. 1939 ж. 14 желтоқсанында көрші мемлекетке агрессия жасағаны үшін Ұлттар Лигасы Кеңес Одағын өзінің қатарынан шығарды. Кеңес-фин соғысының басында Қызыл Армия финдердің шекарада салған «Маннергейм бекініс линиясын» ала алмай көптеген шығынға ұшырады. 1940 ж. 12 ақпанында басталған кеңес әскерлерінің екінші шабуылы кезінде ғана аталған бекініс линиясы алынды. Бірақ Батыстағы наразылықты және фин үкіметінің ұсыныстарын есептеп, Кеңес үкіметі 1940 жылдың 12 наурызында Финляндиямен бейбітшілік шартына қол қойды. Ол бойынша Карелияның бір бөлігі және бірнеше аралдар КСРО жағына берілді. Дегенмен 105 күнге созылған соғыста Қызыл Армияның қабілетінің төмендігі байқалды. Оның жалпы адам шығыны орасан зор болып 333 мыңға жетті. Оның ішінде 65 мың қаза тауып, 20 мың тұтқынға түсіп, 200 мыңнан астамы жараланды [13]. Әрине, бұл соғыста Кеңес Одағы өзін нағыз агрессияшыл мемлекет ретінде көрсетті. Шартқа қол қойылса да, Финляндия КСРО-ға сенбеушілікпен қарады. Сондықтан финдердің 1941 ж. Германияны жақтап шығуы ешкімді таң қалдырмады.

Бұл кезде Балтық жағалауындағы мемлекеттердегі саяси жағдай күрделене түсті. Өйткені КСРО басшылары бұл территорияда «революциялық ахуал қалыптасты» деген желеумен жергілікті коммунистерді қолдап, оларды заңды үкіметтерге қарсы айдап салды. Ең соңында 1940 ж. маусым айында Қызыл Армияға сүйенген жергілікті коммунистік партиялар Эстония, Латвия және Литвадағы заңды үкіметтерді құлатып, өздерінің «халық үкіметтерін» құрды. Коммунистер және кеңес агенттері ұйымдастырған сайлауда Литва мен Латвияның Сеймдері және Эстонияның Мемлекеттік думасы сайланып, олар осында Кеңес үкіметін жариялап, КСРО құрамына кіру туралы шешім қабылдады. Сөйтіп, КСРО осы мемлекеттерді 1940 ж. тамыз айында одақтас республикалар ретінде өзіне қосып алды.

Осыдан кейін Кеңес Одағының шекарасы тағы өзгертілді. 1940 ж. маусым айында КСРО үкіметі Румынияға Бессарабия мен Солтүстік Буковинаны КСРО құрамына беру туралы ультиматум жолдады. Осындай қысымның нәтижесінде шілде айының басында Бессарабия Кеңестік Молдавияның, ал Солтүстік Буковина Кеңестік Украинаның құрамына біріктірілді [14].

Сөйтіп, 1939–1940 жж. экспансиялық саясат негізінде Кеңес Одағы өзінің құрамына Эстония, Латвия, Литва, Бессарабия, Солтүстік Буковина және Финляндияның бір бөлігін қосып алды. Осының негізінде КСРО-да жаңа Молдаван және Карел-Фин одақтас республикалары құрылды. Жаңа территориялардағы миллиондаған адамдар «ұлтшылдар», «буржуазиялық интеллигенция» деген желеумен КСРО-ның шығыс аймақтарына депортацияланды. Осыдан кейін бұл жерлерде «кеңестік социализм» моделі құрыла бастады. Әрине, жергілікті халықтың пікірімен ешкім есептескен жоқ. Осыған байланысты Батыс Украина мен Литвада Кеңес үкіметіне қарсы қарулы күрестің басталуы заңды құбылыс еді.

1939 ж. тамыз шартынан кейін кеңес-герман қатынастары ерекше дамып, екі тоталитарлық мемлекет бір-біріне түсіністікпен қарай бастады. Осы жылдың желтоқсан айында өзін 60 жылдығымен құттықтаған герман үкіметіне жауап ретінде Сталин «қанмен бекіген Германия Кеңес Одағы халықтарының достығы ұзақ болуына барлық негіз бар» деп айтуы таңғалдырарлық болса да, мойындайтын дәлел сияқты. Ал кеңестік ақпарат құралдары Германия француз және ағылшын агрессорларына қарсы күрес жүргізіп жатқан «ұлы бейбітшілік держава» ретінде көрсетіп жатты. КСРО мен Германия 1940 ж. 11 ақпанында экономикалық қатынастар туралы келісімге қол қойды. Жалпы 1939–1940 жж. Германиядан Кеңес Одағына 462 млн марка тұратын техникалық және әскери құралдар келсе, КСРО-дан Германияға 1 млрд маркаға әр түрлі шикізат жіберілді [15].

Кеңес Одағы өзінің экспансиялық саясатын іске асырып жатқан кезде Еуропада Екінші дүниежүзілік соғыс жүріп жатты. Польшаны КСРО мен бөлісіп алған Германия 1940 ж. көктемінде Данияны, Норвегияны, Бельгияны, Голландияны және Люксембургті басып алды. Ал маусым айында Францияны талқандап, Компьенде Петен үкіметін капитуляцияға қол қоюға мәжбүр етті. Сонымен қатар соғыс Солтүстік Африкада жалғасын тапты. Ал герман авиациясы Англия территориясын кең түрде бомбалауға кірісті.

1940 жылдың 27 қыркүйегінде Берлинде Германия, Италия және Жапония кірген әскери блок құру туралы шешім қабылдады. Осы үштік одақ негізінде Германия мен Италия Еуропада, Таяу Шығыста және Африкада «жаңа тәртіпті» орнатуды, ал Жапония Азияда өз үстемдігін қалыптастыруды жоспарларды.

Осы жылдың қараша айының 12–14 арасында В.Молотов КСРО-ның үштік одаққа кіруі туралы Берлинде келіссөздер жүргізді. Соның нәтижесінде Кеңес үкіметі өзінің меморандумында одақтастардың алдында мынандай талаптарды орындауды талап етті:

1. Парсы шығанағына дейінгі жерлер КСРО ықпалында болуы.
2. Неміс әскерлерінің Финляндиядан кетуі.
3. Болгарияның КСРО протекторатына көшуі.
4. Жапонияның Сахалиннен бас тартуы.

Осы ұсыныстарды орындаған жағдайда ғана Кеңес Одағы блокка кіретіндігін анық байқатты. Бірақ КСРО-ның бұл империялық талаптары жауапсыз қалды [16].

Осы кезден бастап кеңес-герман қатынастарында қайшылықтар байқала бастады. Олар Швецияның бейтараптылығы, Болгарияға неміс әскерлерінің кіргізілуі, 1941 ж. көктемінде Германияның Югославия мен Грецияны оккупациялауы т.б. проблемаларға байланысты болды. Енді 1939 ж. шарттың «күпия хаттамаларының» бірқатарын іске асырған КСРО мен Германияның арасындағы қайшылықтар күшейе түсті. Дүние жүзіне өздерінің үстемдіктерін орнатқысы келген екі тоталитарлық держава алдағы соғысқа дайындықтарын жедел жүргізе бастады.

1940 ж. 18 желтоқсанында Гитлер № 21 директиваға қол қойды. Бұл Кеңес Одағына қарсы басталатын соғыстың «Барбаросса» атты жоспары еді. Германия жағынан соғыс қаупінің төнгенін байқаған Кеңес үкіметі бірқатар келіссөзден кейін 1941 ж. сәуір айында Жапониямен шабуыл жасаспау туралы шартқа қол қойды [17]. Осы оқиғаны кеңес дипломатиясының белгілі жетістігі ретінде қарауға болады.

Әдебиеттер тізімі

- 1 История СССР: учебник для студентов / Под ред. Н.Е. Артемова. — М.: Высш. шк., 1982. — 142 с.
- 2 Сборник документов по истории СССР для семинарских и практических занятий. Эпоха социализма. — Вып. 3. 1933–1940 гг.: учеб. пособие / Под ред. В.З. Дробижина. — М.: Высш. шк., 1980. — 16 с.
- 3 Новейшая история Отечества. XX век: учебник для студентов вузов: В 2 т. — Т. 1 / Под ред. А.Ф.Киселева, Э.М.Щагина. — М.: ВЛАДОС, 1998. — 481 с.
- 4 Берхин И.Б. История СССР: Советский период: учеб. пособие. — М.: Высш. шк., 1987. — 285 с.
- 5 История СССР. Эпоха социализма: учебник / Под ред. Ю.С.Кукушкина. — М.: Высш. шк., 1985. — 253 с.
- 6 История СССР. Эпоха социализма / Под ред. С.А.Сераева: учеб. пособие. — М.: Просвещение, 1977. — 291 с.
- 7 История отечества. Очерки истории Советского государства / Сост. В.А.Козлов. — М.: Политиздат, 1991. — 366 с.
- 8 История внешней политики СССР (1917–1945). — Т. 1. — М.: Наука, 1986. — 385 с.
- 9 Орлов А.С., Георгиев В.А., Георгиева Н.Г., Сивохина Т.А. История России: учебник. — М.: Проспект, 1977. — 413 с.
- 10 Виноградов В.И. и др. История СССР в документах и иллюстрациях (1917–1971 гг.). — М.: Просвещение, 1973. — 194 с.
- 11 Верт Н. История Советского государства. 1990–1991 / Пер. с фр. — 2-е изд. — М.: Прогресс-Академия, 1995. — 292 с.
- 12 История России: В 2 т. — Т. 2. С начала XIX в. до начала XXI века / Под ред. А.Н.Сахарова. — М.: Астрель, 2006. — 630 с.
- 13 Адамбек Б.К. 1939–1940 жж. Кеңес-Финляндия соғысы туралы // Қарағанды университетінің хабаршысы. Тарих, философия сер. — 2012. — № 2. — 17–18-б.
- 14 Соколов А.К. Курс советской истории. 1917–1940: учеб. пособие для вузов. — М.: Высш. шк., 1999. — С. 244, 245.
- 15 Новейшая отечественная история. XX.: учебник для студентов вузов / Под ред. Э.М.Щагина, А.В.Лубкова: В 2 кн. — Кн. 2. — М.: ВЛАДОС, 2004. — 86 с.
- 16 Адамбеков Б.К. XX ғасырдағы Ресей империясы, Кеңес мемлекеті және ТМД тарихы: оқу құралы. — Қарағанды: ҚарМУ баспасы, 2005. — 153 б.
- 17 История второй мировой войны. 1939–1945: В 12 т. — Т. 3. — М.: Воениздат, 1973. — 355 с.

Б.К.Адамбек

Международное положение и внешняя политика Советского Союза в 1930–1941 гг.

В статье исследованы международное положение и внешняя политика СССР в 1930–1941 гг. С достижением в этот период значительных экономических успехов у Советского Союза появилась возможность проведения активной внешней политики. Опираясь на многие источники, автор показывает, как в 1930–1941 гг. Советский Союз проводил на международной арене агрессивную политику, присоединив к себе новые территории, подписав с фашистской Германией пакт на 10 лет, по которому Европа фактически была разделена на сферы влияния. Такая политика двух держав привела, в конечном счете, к началу Второй мировой войны. В связи с этим в экономике Советского Союза стали проявляться свои особенности — шаги к милитаризации, что способствовало ухудшению социального положения народов СССР.

At the beginning of the 1930–1941 years, the international situation and foreign policy of the Soviet Union

The article examines the international situation and foreign policy of the USSR in 1930–1941. With the achievement of significant economic progression this period the Soviet Union gained an opportunity to pursue an active foreign policy. Based on many sources, the author shows how the Soviet Union carried out in the international arena an aggressive policy in the 2nd part of 30's and early 40's, new territories, signed a pact with Nazi Germany for 10 years, by which Europe has actually been divided into spheres of influence, and that such policy of two powers, led, eventually, to the II World War. In this regard, the economy of the Soviet Union began to show their own characteristics, the Soviet economy began to show steps toward militarization, all contributed to the worsening of the social situation of the peoples of the USSR.

References

- 1 *History of the USSR*: textbook for students, edit. N.Ye.Artemov, Moscow: Vysshaya shkola, 1982, 142 p.
- 2 *The collection of document son the history of the Soviet Union for seminars and workshops. The era of socialism*: 3, 1933, 1940: textbook, edit. V.Z.Drobizhev, Moscow: Vysshaya shkola, 1980, 16 p.
- 3 *The recent history of the Fatherland. XX Century*: textbook for students of universities: 2 vol., 1, edit. by A.F.Kiselev, E.M.Shchagin, Moscow: VLADOS, 1998, 481 p.
- 4 Berkhin I.B. *History of the USSR: Soviet period*: tutorial, Moscow: Vysshaya shkola, 1987, 285 p.
- 5 *History of the USSR. The era of socialism*: textbook, edit. by Yu.S.Kukushkin, Moscow: Vysshaya shkola, 1985, 253 p.
- 6 *History of the USSR. The era of socialism*, edit. S.A.Serayev: tutorial, Moscow: Prosveshchenie, 1977, 291 p.
- 7 *History of Fatherland. Essays on the History of the Soviet Union* (edit. by V.A.Kozlov), Moscow: Politizdat, 1991, 366 p.
- 8 *History of foreign policy of the USSR (1917–1945)*, 1, Moscow: Nauka, 1986, 385 p.
- 9 Orlov A.S., Georgiev V.A., Georgieva N.G., Sivohina T.A. *History of Russia*: textbook, Moscow: Prospect, 1977, 413 p.
- 10 Vinogradov V.I. et al. *History of the USSR in documents and illustrations (1917–1971)*, Moscow: Prosveshchenie, 1973, 194 p.
- 11 Vert N. *History of the Soviet Union. 1990–1991. Tr-ion from French. — 2nd edition*, Moscow: Progress-academy, 1995, 292 p.
- 12 *History of Russia*: in 2 volumes. From the beginning of XIX century till the beginning of XXI century, edit. by A.N.Sakharov, Moscow: Astrel, 2006, 630 p.
- 13 Adambek B.K. *Bull. of the University of Karaganda. Series of historical, philosophy*, 2012, 2, p. 17, 18.
- 14 Sokolov A.K. *The course of Soviet history 1917–1940*: tutorial for universities, Moscow: Vysshaya shkola, 1999, p. 244–245.
- 15 *The recent history of the Fatherland. XX century*: textbook for students of higher education institutions, edit. by E.M.Shchagin, A.V.Lubkov: in 2 books, 2, Moscow: VLADOS, 2004, 86 p.
- 16 Adambekov B.K. *Russian Empire of the 20th century, the history of the Soviet Union and the CIS*, tutorial, Karaganda: publ. house of KSU, 2005, 153 p.
- 17 *The history of the Second World War, 1939–1945*: in 12 volumes, 3, Moscow: Voenizdat, 1973, 355 p.